

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

GLOBALIZATION AS CONTEXT OF FORMING OF ECONOMIC STATE POLICY

УДК 338.3

Микитась В.В.

асистент

Харківський

торгівельно-економічний інститут

Київського національного

торгівельно-економічного університету

У статті розглянуто необхідність урахування викликів глобального простору під час формування економічної політики держави. Проаналізовано теоретичні аспекти глобалізації. У сучасних умовах розвитку та стрімких інтеграційних процесів необхідне врахування їх результатів під час створення ефективної політики держави.

Ключові слова: глобалізація, інтеграційні процеси, світове господарство, економічна політика держави, економічний розвиток.

В статье рассмотрена необходимость учета вызовов глобального пространства при формировании экономической политики государства. Проанализированы теоретические аспекты глобализации. В современных условиях развития и стремительных интеграционных процессах

необходимо учитывать их результаты при формировании эффективной политики государства.

Ключевые слова: глобализация, интеграционные процессы, мировое хозяйство, экономическая политика государства, экономическое развитие.

A necessity to take into account the calls of global space at forming of economic state policy is considered in the article. The theoretical aspects of the phenomenon globalization are analysed. At the modern terms of development and swift integration processes becomes important to take into account their results at forming of effective state policy.

Key words: globalization, integration processes, world economy, economic policy of the state, economic development.

Постановка проблеми. Сучасне світове господарство характеризується стрімким наростанням глобальних трансформаційних процесів, що і становлять зміст процесу глобалізації. Процес глобалізації відбувається незалежно від волі та бажання окремих країн, тому наслідки її впливу на трансформаційні процеси тієї чи іншої країни можуть бути як позитивними, так і негативними. За таких умов стає важливим урахування можливих наслідків глобалізаційних процесів під час формування економічної політики держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Починаючи з кінця 80-х років ХХ ст. явище глобалізації постійно знаходиться в колі інтересів науковців. Так, усвідомлення глобальних процесів можна зустріти в роботах економістів, соціологів та філософів: Дж. Стигліца, О.О. Воловича, Р. Робертсона, І. Валлерстайна, Е. Гідденса, К. Поппера, Ф. Фукуяму, Т. Левіта, Ж. Атталі та ін. Аналіз питання глобалізації можна зустріти в роботах вітчизняних дослідників: В. Геєця, Д. Лук'яненко, А. Поручника, Я. Столярчука, О. Дибі, П. Куцика та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування місця та значення глобалізації для формування економічної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Глобалізація стала результатом функціонування сучасної міжнародної економіки та науково-технічної, у тому числі інформаційної, революції. Глобальні процеси, що протікають між державами та регіонами світу, – це передусім наслідок свободи і швидкості реалізації міжнародних трансакцій за допомогою комп'ютеризації, мережі Інтернет, мобільного зв'язку тощо [1, с. 12].

Сьогодні можна зустріти різні підходи до тлумачення сутності процесу глобалізації, її значення

як для окремих країн, так і для світового господарства. Так, із початкової тенденції глобалізація переростає у всепоглинаючий процес, що включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові частини, серед яких центральною стає саме економічна, що зображено на схемі 1 [1, с. 14].

Глобалізація набула найбільш актуального значення наприкінці ХХ ст., але її різні аспекти знаходились у полі зору науковців ще з 60–70-х років ХХ ст. Слід зазначити, що до 80-х років дослідники визначали глобалізацію як об'єднання ринку збуту окремих товарів, які вироблялися крупними підприємствами та були націлені на освоєння всіх ринків, у тому числі й у глобальному масштабі, а не на один національний або зарубіжний ринок.

Саме Р. Робертсон фактично ввів у науковий обіг поняття «глобалізація», розробив основні принципи теорії глобалізму та сформулював концепцію глобалізації [2]. Внесок у розвиток теорії глобалізації зробив професор Гарвардської школи бізнесу Т. Левітт, саме він визнається першим, хто використав термін «глобалізація» в економіці. Теоретик визначав глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються транснаціональними корпораціями [3].

Після цих публікацій науковий інтерес до питання глобалізації починає стрімко зростати, а власне глобалізація визнається ключовою тенденцією розвитку світового господарства.

Вітчизняні вчені Д. Лук'яненко, А. Поручник та Я. Столярчук уважають, що на початку ХХІ ст. спостерігається істотна динамізація трансформаційних процесів у світовій економіці, наслідком цього й є глобалізація, яка виявляється в глобальній моделі економічного розвитку. Інтеграція

всіх структурних елементів міжнародної економічної системи відображає її внутрішню цілісність та єдність, в основі якої знаходиться поглиблення інтернаціоналізації виробництва та обміну, зростання транснаціоналізації та інтеграції національних економік, модернізація технологічних основ сучасної ринкової системи, встановлення універсальних стандартів життєдіяльності та формування інститутів глобального менеджменту [4, с. 73].

Виходячи з наведеного розуміння процесу глобалізації, країни мають пристосовуватись до зовнішніх чинників, втрачаючи свою національну ідентичність у процесі глобальних трансформацій.

Академік НАН України В. Геєць зазначає, що глобалізація в сучасному трактуванні часто подається як проникнення у світовому вимірі інформаційних, фінансових, культурних, ділових (виробничих, торговельних) процесів, що змінюють як соціальне, так і соціокультурне життя більшості країн світу на основі декларації політики визначення суверенітету народів та їх країн, невтручання у внутрішнє життя і визначення за кожним права на самовизначення і розвиток згідно з ідеологією про демократизацію суспільного життя на основі поваги прав і свобод кожного як на мікро-, так і макроекономічному рівнях. Відповідно до такого підходу, мало б формуватися

універсальне ядро розвитку світової цивілізації (інколи про це пишуть і говорять), що вестиме до стабілізації, а значить, прогнозованості передусім світогосподарських, а за ним і соціальних процесів. Таким чином, мали б врівноважуватися глобальні інтереси, а значить, народжуватися глобальна стабільність та її передбачуваність, в якій начебто всі зацікавлені. Насправді ж, пише В. Геєць, замість політики пошуку врівноваження інтересів у дійсності існує (має місце) ідеологія гегемонії, яка підтримується країнами або країною, що претендують (претендує) на роль такого гегемона (гегемонів) відповідно до інтересів, що породжуються і підтримуються ідеологією корпоративізму через крупні наддержавні, по відношенню до порівняно слабо розвинених країн та їх підприємств [5, с. 1–3].

Досліджуючи процеси глобальної стратифікації, яка проявляється в швидкому розростанні «провалля» між високорозвиненими країнами і країнами слаборозвиненими, академік Ю.М. Пахомов сформулював і структурував так званий феномен «глобальної сепарації», в рамках якого відбувається прискорення розриву світів за рахунок взаємного накладання механізмів, які диференціюють і стратифікують світове співтовариство. Він указує, що глобалізація додала до обезкровлення

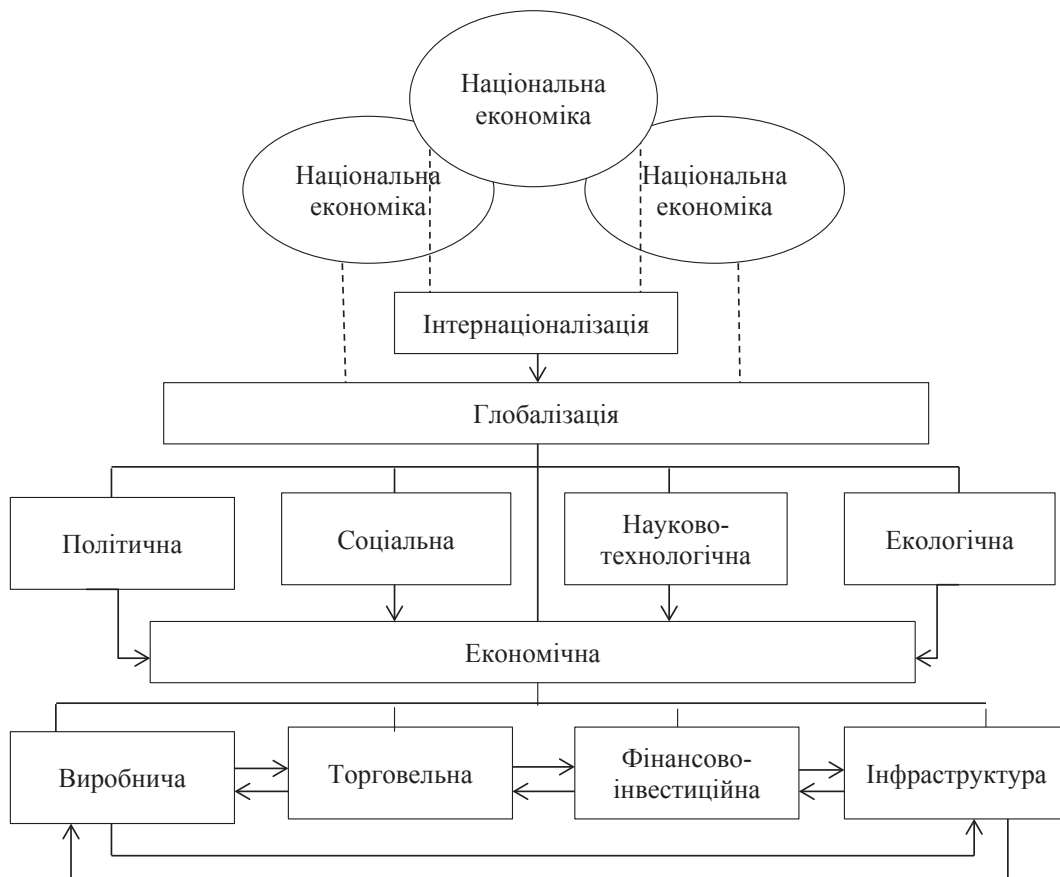

Схема 1. Структура глобального процесу

третього світу багато нових механізмів і сил, серед яких виділяє:

- націлені на вилучення багатства глобально діючі витончені фінансові інструменти, які односторонньо обслуговують переважно західний капітал;
- тотально-монопольне володіння світовим авангардом – високими технологіями, які забезпечують отримання надміру великої додаткової вартості;
- діяльність міжнародних економічних організацій, особливо МВФ і СОТ, які практично відверто відстоюють і обслуговують інтереси Заходу, особливо за рахунок провокованої Заходом непідготовленої зовнішньоекономічної відкритості;
- викачування коштів транснаціональними корпораціями, які базуються, як правило, у країнах «золотого мільярду» і мають здатність руйнувати будь-які перепони, у тому числі підім'яти уряди на шляху до безеквівалентного присвоєння прибутку;
- практику «викачування мізків» із слабих країн, яка набирає силу, позбавляючи третій світ важливого в умовах глобалізації інтелектуального капіталу;
- полегшення втечі капіталу із неблагополучних країн у держави «золотого мільярду»;
- асиметричне застосування країнами світового авангарду субсидій та інших пільг, які посилюють експансіоністський потенціал експорту і підточують імпорт, що надходить із країн, що розвиваються.

На основі зазначеного Ю.П. Пахомов робить висновок, що механізм сепарації вартісних потоків, які обслуговують нееквівалентність в обмін двох світів, набирають в умовах глобалізації не лише кількісних, але й структурних, а значить, якісних характеристик [6, с. 392].

Деякі аналітики вважають, що глобалізація відкриває епоху відмирання національних держав. Ера держав-націй почалася в часи, коли був визнаний пріоритет політичних інститутів над релігійними війнами, які завершалися вестфальськими договорами. Ця ера добігає кінця, і песимісти мають усі підстави стверджувати, що ми, можливо, втягуємося в період, аналогічний тому, який передував вестфальському врегулюванню, – за часів великих жорсткостей і релігійних воєн [7, с. 22]. Утім, нічого зумовленого в подіях кінця ХХ ст. процитований автор не бачить. «Логіка виникаючого миру послаблює посередницькі структури і додає могутній імпульс і вплив окремим людям і недержавним акторам (світової сцени). Для деяких ця нова свобода – предмет неспокою, вона може привести до релігійного фундаменталізму або фанатизму, вважають вони. Але така свобода відкриває і нові можливості для індивідуальної ініціативи та безмежного збільшення гнучкості глобальної системи. Значно більше число акторів, що діють, приймають рішення, що конкурують між собою, які

потім, стикаючись у глобальному масштабі, через спроби та помилки приводять до позитивного результату для всіх» [7, с. 22].

Однак разом із такою точкою зору з'явилося велике число досліджень, автори яких схиляються до варіанту реорганізації політичних інструментів в умовах глобалізації і не вважають за неможливе повну відмову від політичного втручання у розвиток глобальних процесів. У передмові до своєї книги «Глобалізація під питанням» англійці П. Херст і Г. Томпсон попереджають: «У цій книзі – неабияка частка скептицизму по відношенню до самостійного розвитку глобальних економічних процесів і оптимізму з приводу можливості контролювати розвиток міжнародної економіки і дієвості національної політичної стратегії. Ультраглобалісти стверджують, що зберігається можливість проведення політичної стратегії і здійснення контрольних дій із боку національних і міжнародних органів відносно ринкових господарств із тим, щоб реалізувати соціальні цілі» [7, с. 222].

Глобалізація – явище багатогранне, яке слід розглядати як комплекс, систему (трансформаційних процесів), що охоплює різні сфери світового співтовариства: науку, економіку, культуру, мистецтво, етику, політику. У межах логіки причинно-наслідкового зв'язку це обумовлено тим, що глобальні трансформації відбуваються, тобто процес глобалізації розвивається, під впливом сукупності технічно-технологічних, соціально-економічних, політичних, морально-етичних і культурних чинників-процесів [1, с. 23].

Процес глобалізації світової економіки значною мірою обмежує здатність урядів контролювати механізм проведення економічної політики, що має вирішальний вплив на рівень зайнятості та стабільність національної економіки. В умовах зростання глобалізації світового господарства класичні інструменти національної економічної політики, призначені для активізації економічного зростання та стримування кризових явищ в економіці, значною мірою втрачають свою дієвість.

За глобалізації кожна країна не здатна існувати в умовах економічної автаркії (в економічному відношенні автаркія економічної та господарчої відокремленості певної країни або групи країн, що звільняє певну державу від увезення найважливіших предметів споживання, створення замкнутого самодостатнього господарства. Автаркія означає політичну й економічну незалежність однієї держави від інших; стан «замкнутої» торгової держави закритої, економічно самодостатньої, ізольованої від решти світу).

Відтак, потреби економічного розвитку вступають у суперечність мірою, принципом непорушності державного суверенітету з тією державою, кордони якої перешкоджають економічній ефективності в цілому, соціальному прогресу.

Однак, підкорюючись економічній доцільності, держави відкривають свої кордони, стикаються з фактом напливу іноземних валют і наркотиків, міжнародних терористів, потоків інформації, що надходять із інших країн. Усе це неминуче знижує ефективність функціонування державного апарату і примушує шукати нові форми та способи вирішення нагальних внутрішніх економічних і соціальних проблем.

Звужуючи сферу діяльності національних урядів, економічна глобалізація послаблює підвалини державного суверенітету. Держава втрачає значення гаранта збереження демократичних засад суспільства. Починають діяти закони вільного ринку, а не національних парламентів. Життєво важливі для всієї країни рішення приймаються людьми, яких ніхто не знає і які не пройшли через публічні процедури хоча б за формою демократичних виборів і нерідко керуються не інтересами більшості населення країни, а своїми винятково корпоративними інтересами. Відбувається збільшення впливу капіталу на економіку, суттєво зменшується роль держави в економіці. Її функції переходять до приватних осіб, регіональних або міжнародних організацій.

Висновки. Таким чином, у сучасних умовах нелінійності глобального розвитку і непередбачуваності довгострокового прогнозування, коли проблеми і протиріччя в економіці накопичуються поступово, але їх критичний рівень заздалегідь невідомий, необхідне детальніше вивчення основних глобальних тенденцій і викликів світовому розвитку, що визначають імперативи для кожної країни. У цих умовах складність, гетерогенність, невизначеність, нелінійність і асиметричність перерозподілу світових ресурсів як найважливіші складові частини сучасного соціально-економічного глобального розвитку, приводять до формування низки країн,

для яких економічна глобалізація виявляється як якісно нові умови розвитку, на які вже практично неможливо впливати, але які обов'язково потрібно враховувати.

Дослідження процесів глобалізації та чіткого її визначення має велике значення для формування та реалізації ефективної державної економічної політики. За сучасних умов, трансформаційні процеси виступають площиною координат, в якій має розвиватися економіка країни і вже вектор розвитку й залежить від державної політики, наскільки країна м'яко та з максимальним отриманням вигоди зможе увійти в процес світової інтеграції, яка характеризується передусім невизначеністю, і рухатися стихійно в даному процесі матиме негативні наслідки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування та розвитку : [монографія] / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Баштянин. – Львів : Львів. комерц. акад., 2015. – 583 с.
2. Robertson R. Globalization: Social theory and Global culture / R/ Robertson. – SAGE. – 1992. – 224 p.
3. T.Levitt The Clobalization of Markets / T.Levitt. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://hbr.org/1983/05/the-globalization-of-markets>.
4. Лук'яненко Д. Глобальні фінансові дисбаланси та їх економічні наслідки / Д. Лук'яненко, А. Поручник, Я. Столярчук // Журнал європейської економіки. – 2010. – Т. 9. – № 5. – С. 73–92.
5. Геєць В.М. Майбутнє України між ЄС та ЄЕП / В.М. Геєць. – К. : ІЕП НАН України, 2005.
6. Пахомов Ю.Н. Цивилизационные модели современности и исторические корни / Ю.Н. Пахомов. – К. : Наукова думка, 2002.
7. Диба О., Осадчий Є. Вплив глобалізації на соціально-економічний стан України / О. Диба, Є. Осадчий // Ринок цінних паперів в Україні. – 2014. – № 7. – С. 19–28.